

3. La Florida-Les Planes, any 0

Per entendre per què i com van néixer les Planes i la Florida és necessari saber què estava passant a la ciutat des de principis del segle XX. En el capítol anterior hem fet una breu repassada a l'avinentsa de finals del segle XIX i inicis del XX, i ara toca endinsar-nos en el fenomen més determinant de la història recent de l'Hospitalet: la immigració. Si bé el municipi havia experimentat onades migratòries en el passat²², serà durant el segle XX que experimenti les taxes migratòries més espectaculars.

De fet, aquest fenomen no va afectar només a l'Hospitalet, ja que durant bona part del segle XX Catalunya va experimentar l'arribada de contingents de població procedents de la resta d'Espanya. Les xifres constaten la importància del fet migratori a la Catalunya contemporània: ningú no posa en dubte que

les migracions expliquen l'evolució demogràfica al Principat dels darrers cent anys. La demògrafa Anna Cabré va descriure el model demogràfic regional mitjançant el concepte de "sistema català de reproducció", amb el qual establia que la població de Catalunya havia crescut els últims 150 anys a partir d'arribades de persones nascudes a l'exterior i la seva descendència. No es tracta pas, com remarca Cabré, d'un sistema que rep immigrants de manera passiva i esporàdica, sinó que més aviat ho estimula quan li convé, generalment coincidint amb períodes de bonança econòmica²³.

Per tant, l'Hospitalet no era aliè a aquest fenomen. I ho podem comprovar si traiem la pols als anuaris i mirem quanta gent hi vivia a principis de segle i comparem aquesta xifra amb la d'anys posteriors.

35

Quadre 1: Població total de l'Hospitalet per dècades

Anys	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1971	1981	1991	2001	2010	2022
Hab.	4.891	6.226	12.393	33.567	50.070	71.580	123.282	243.182	295.073	272.578	244.323	256.065	287.311

Elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari Estadístic de l'Hospitalet

22. El segle XVI va estar caracteritzat per l'arribada d'immigrants occitans, del sud de França, que es van instal·lar a la ciutat. I durant el segle XIX es va produir una altra onada migratòria a la ciutat, en aquest cas de persones provinents de l'àmbit rural català.

23. CABRÉ, Anna; *El sistema català de reproducció*, Barcelona, Proa, 1999.

Les principals onades migratòries del segle a Catalunya i, per tant, també a la ciutat, van ser tres: una primera que comprèn les dècades dels anys 10 i 20; una segona que abasta des del 1950 fins al 1975, i una tercera d'àmbit internacional que va arrencar a finals del segle XX i va arribar al seu zenit durant els primers compassos del XXI. Deixant de banda aquesta tercera —de la qual en parlarem més endavant, ja que té un impacte molt fort al barri—, al Quadre 1 es poden corroborar les dates de les dues primeres: en només una dècada, de 1910 a 1920, la població de l'Hospitalet es duplica, mentre que fins al 1930 gairebé es triplica. I entre el 1950 i el 1980 els habitants augmenten un 300%.

36

La primera onada migratòria de principis del segle XX està caracteritzada per l'arribada de persones procedents d'Aragó, País Valencià, Múrcia i Almeria. A l'Hospitalet es van establir de manera poc uniforme, destacant el nord-est de la ciutat, sobretot el barri de Collblanc-la Torrassa i Santa Eulàlia. De fet, s'instal·len a prop de Barcelona, pol industrial de primer ordre. Tot i això, la idea que la immigració del primer terç del segle XX va anar a viure a localitats properes a la capital catalana que funcionaven com a ciutats dormitori és matisable. I és que des de feia uns anys els empresaris industrials percebien indicis de saturació al nucli urbà de Barcelona, fet que els va impulsar a vendre els terrenys barcelonins —amb el consegüent lucre econòmic— i traslladar la fàbrica a municipis propers, com és el cas de l'Hospitalet²⁴. Recordem, si no,

24. ARANGO, Joaquín; 'Les primeres migracions del

com a l'anterior capítol hem parlat de les fàbriques que es van anar instal·lant als terrenys de les Planes que havien allotjat vinyes i uns altres conreus en el passat. D'aquesta manera, pobles com l'Hospitalet també oferien llocs de feina locals, cosa que també els convertia en pols d'atracció de treballadors immigrants.

Per altra banda, cal no menystenir l'efecte crida que van suposar les obres de l'Exposició Universal de Barcelona del 1929 i la construcció de grans infraestructures com el metro, sobretot pel que fa al quinquenni de 1926-1930, tot i que des d'anys enrere l'Hospitalet havia experimentat pronunciades puntes d'increment poblacional atribuïbles a la immigració, en concret a partir de l'any 1915; i és que la neutralitat espanyola a la Gran Guerra Europea (1914-1918) va impulsar la industrialització. Sigui com sigui, aquella primera onada serà recordada com la dels 'murcians', terme pejoratiu i generalització interessada de la migració d'aquells anys que amagava un component pejoratiu, xovinista i racista. El nom tenia a veure amb el fet que una part important dels migrants d'aquelles dècades provenien de la regió de Múrcia; d'aquí que a Collblanc i a la Torrassa se les arribés a conèixer com la *Murcia chica*. Això ho explica molt bé Joan Camós²⁵, que analitza el neguit d'una part de la societat catalana de l'època envers una suposada invasió d'immi-

segle XX a Catalunya', a *Nadala*, n.41, 2007, p.22.

25. CAMÓS, Joan; 'L'Hospitalet i la immigració. Catalanes i anarquistes als anys trenta', a *Quaderns d'Estudi*, Centre d'Estudis de l'Hospitalet, n.21, 2009.

L'àmbit de Ceravalls, en l'actualitat / Elaboració pròpia

grants que provoqués una descatalanització, i ho relaciona amb les rivalitats entre l'anarquisme, encarnat en el col·lectiu d'immigrants, i el catalanisme.

Tanmateix, la primera onada migratòria no va tenir un gran impacte a les Planes i la Florida. Sense anar més lluny, Aurora Agustina testimonia la presència de tres o quatre famílies de murcians que vivien “en casetes”. “Van ser gent que es van integrar molt bé. Nosaltres anàvem al col·legi juntes i ens aveníem força”²⁶. De fet, en aquells anys els nuclis de població de la ciutat eren tres: la Vila Vella —el que avui dia en diem ‘Centre’— i el seu raval industrial de Sant Josep, Santa Eulàlia i Collblanc-la Torrassa. Ara bé, a partir dels anys 20 trobem que la població de l’Hospita-

let que no viu en aquests nuclis va creixent. Francisco Ivern la classifica com a ‘Dispersa’ i passa de ser de 1.115 el 1910 a 1.707 el 1930²⁷. És a dir, que a partir del 1920, a redós de l’augment poblacional, es van anar ocupant nous espais del terme municipal per donar resposta a l’augment d’habitants. Carles Santacana indica que la transformació urbanística en aquella època va ser “fonamental”. Va ser a partir d’aquests anys que es van anar estenent les cases unifamiliars, les casetes de planta baixa de les quals hem parlat amb anterioritat. I és en aquest context que un propietari de les Planes va plantejar la possibilitat de delimitar cinc carrers en uns solars que havia comprat poc abans al barri...

26. *La Florida. La historia contada por su gente...*

27. IVERN, Francisco; *Hospitalet, municipio suburbano, Barcelona, CSIC, 1960, p.70.*

Pare i fill (Ramon Carbonell Cervelló) a la bòbila La Redentora, amb les casetes del carrer del Pedraforca al fons, anys 1940. La Redentora ocupava la zona del carrer del Pedraforca, avinguda del Torrent Gornal, carrer de l'Enginyer Moncunill / AMHL 906-012 AF 0002443 /a. Autor desconegut/da /d. Família Carbonell Cervelló

El projecte de Ceravalls

El 4 d'octubre del 1922 l'Ajuntament, en mans de l'alcalde Just Oliveras, va donar el vistiplau a la urbanització de cinc carrers en uns terrenys de les Planes a iniciativa del propietari, Antoni Ceravalls, un boter d'Hostafrancs que havia comprat la parcel·la un any abans. Aquesta és considerada com la fita fundacional del barri per diversos autors, com ara Manuel Domínguez o Mercè Vidal, que corrobora que aquella zona, coneguda aleshores amb el seu nom històric de 'Les Planes del Vidrier', no estava urbanitzada abans del 1921²⁸.

Fruit d'aquell projecte d'urbanització van delimitar-se els primers cinc carrers de l'actual Districte IV: Ceravalls, Subur, Renclusa, Florida i Sant Ramon. Tanmateix, no seria fins

28. VIDAL, Mercè; 'Ramon Puig Gairalt, l'arquitecte municipal de l'Hospitalet de Llobregat (1912-1937), dins el marc de la Catalunya nacionalista', a *Quaderns d'Estudi*, n.27, Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 2014, pp. 107-132.

uns anys més tard que es coneixerien amb aquests noms. En un primer moment, durant el període de tramitació de les llicències d'obres, les denominacions que van rebre seguien l'ordre de les lletres de l'abecedari: *A*, per a Ceravalls; *B*, per a Sant Ramon; *C*, per a la Florida; *D*, per a Renclusa, i *E* per a Subur. Així es pot comprovar al plànol del projecte, conservat a l'Arxiu Històric Municipal²⁹.

Aquests cinc vials conformen, com es pot distingir als mapes, dues mançanes dividides pel carrer Sant Ramon, que és el que menys va poder créixer dels cinc —atès que queda limitat per Renclusa i Florida—. Actualment, estan per sobre de l'avinguda de Catalunya, molt a prop dels Blocs Florida, i limiten amb l'avinguda del Masnou, que separa les Planes de la Florida. Malauradament, a l'actualitat no queda cap rastre d'aquella primera urbanització del barri.

29. AMHL C11 1921_02271, *Proyecto de urbanización de terrenos propiedad D. Antonio Ceravalls*.

Ramon Puig i Gairalt va idear una ciutat-jardí per als obrers al nord de l'Hospitalet

Pel que fa als topònims, va ser el carrer *C* el primer que va rebre nom: la Florida. Segons el Nomenclàtor de la ciutat, la primera referència documental a aquest topònim és a la guia de la ciutat del 1928-1929. De fet, tal com hem explicat amb anterioritat, era el carrer més important i on primer es va començar a construir; això hauria comportat que el barri sencer adoptés aquest nom, en ser aquesta la zona més poblada durant els seus primers compassos. A més, aquest carrer servirà per connectar la urbanització de Cera-valls amb el Torrent Gornal i el barri de Collblanc, on avui dia acaba. D'aquí la seva importància.

Seguint la línia cronològica, van ser els carrers *A* i *D*, és a dir, els actuals Ceravalls i Renclusa, els següents a ser batejats d'aquesta manera, ja que aquests dos topònims apareixen en un plànol del 1932. No obstant això,

sembla poc probable que arribessin a ser urbanitzats durant els anys 30. De fet, a Cera-valls no es va arribar a fer fins al 1940, i aquest carrer només quedaria delimitat el 1950, després de la construcció dels Blocs Florida. Pel que fa a Renclusa, antic camí de Matacavalls, no és plausible que es desenvolupés abans dels anys 40. Amb tot, aquests dos noms fan referència, per una banda, a l'impulsor del projecte urbanístic de la zona, Antoni Ceravalls, i, per l'altra, al refugi de la Renclusa que hi ha al peu de la muntanya de l'Aneto, a l'Aragó, que va ser fundat per la Unió Excursionista de Catalunya (UEC) el 1916. Al Nomenclàtor teoritzen que el fort desnivell de la zona podria haver propiciat el nom.

Els altres dos carrers del projecte, *B* i *E*, o sigui, Sant Ramon i Subur, no van rebre aquests noms fins als anys 40. Els seus tra-

Una imatge de Tomás Giménez, industrial i alcalde entre 1923 i 1930, molt vinculat als partidaris de la dictadura de Primo de Rivera a l'Hospitalet

40

çats apareixen als plànols de la ciutat del 1932, tot i que sense batejar, ja que encara eren un projecte. Hi ha plànols de llicències d'obres datats el 1943 en els quals ja apareixen els dos noms. Sigui com sigui, Sant Ramon fa referència al religiós català del segle XIII, patró de les parteres, mentre que Subur, que coincidia amb un antic camí de les Planes, recorda a l'antic poblat ibèric que alguns historiadors relacionen amb l'actual Sitges.

Posant ordre: el pla de ciutat-jardí

Fins al moment hem descrit una manera un pèl caòtica d'urbanitzar els nous espais de la ciutat. Com hem explicat amb anterioritat, el mecanisme era tan simple com que el propietari dels terrenys ho demanés perquè l'Ajuntament en donés el vistiplau. Això canviaria a partir de l'any 1926, una altra data clau per a l'Hospitalet.

Aquell era el tercer any de dictadura de Miguel Primo de Rivera, que havia arribat al poder després d'un cop d'estat del 13 de setembre del 1923 que va ser acollit per la po-

blació entre la indiferència i l'entusiasme. Primo de Rivera, que va obtenir el beneplàcit del rei Alfons XIII, va abolir la Constitució del 1876, va imposar un partit únic —la *Unión Patriótica*, la base de la qual era la *Unión Monárquica Nacional*— i va dirigir un directori militar fins al 1925 i un de civil fins al 1930, quan va dimitir i fugir a França, assetjat per la greu situació política interna.

Pel que fa a l'àmbit local, les noves autoritats van suspendre els ajuntaments per reial decret, i el 2 d'octubre del 1923 Tomás Giménez va ocupar l'alcaldia. Giménez era un dels industrials més importants de la ciutat i l'home fort de la *Unión Patriótica* al municipi, els dirigents de la qual tenien una certa influència en l'aparell municipal.

El seu mandat va estar caracteritzat pels deliris de grandesa i els actes d'autoreferència constants³⁰. Tanmateix, dels seus anys a l'alcaldia cal destacar la concessió de títol de ciu-

30. VV.AA; *Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*, l'Hospitalet, Ajuntament de l'Hospitalet, 1997, p.167.

tat a l'Hospitalet, el 15 de desembre del 1925, per part del rei Alfons XIII, o la convocatòria d'un concurs per eixamplar i sanejar la ciutat. Va ser convocat el febrer del 1926 i el va guanyar l'arquitecte municipal Ramon Puig Gairalt amb un projecte urbanístic que volia convertir l'Hospitalet en una ciutat oberta, seguint els corrents higienistes de l'època. En aquesta planificació, tota la zona de Collblanc-la Torrassa, les Planes i la Florida havia de convertir-se en una ciutat-jardí per als treballadors, amb cases baixes unifamiliars i zones verdes, i a Pubilla Cases hi aniria un barri d'alt nivell que, segons va deixar per escrit el mateix Puig Gairalt el 1932 en un article en una revista local, amb el temps es convertiria en "la millor barriada de l'insospitat eixamplament del veí poble de l'Hospitalet"³¹. Un lustre més tard, d'aquest projecte en quedaria poc més que l'estructura viària planificada a Pubilla i els noms vegetals per als carrers de les Planes i la Florida. Val a dir, també, que aquesta seria la primera i la darrera vegada que l'Hospitalet es planificava com a ciutat de manera independent.

Sigui com sigui, la voluntat de l'arquitecte era oferir habitatges dignes a les onades de treballadors immigrants que estaven arribant a la ciutat i, a l'hora, reordenar-la per millorar-ne les comunicacions amb Barcelona i el Baix Llobregat. *Es incalculable el número de horas que he pasado hablando para mirar de impedir a tantos individuos que pretendían construir viviendas en forma de verdaderas pocilgas, en el sentido más bajo de la palabra,*

31. *Fortitud*, 31 de desembre del 1932.

*sin condiciones para aprovechar tan solo un poco de alegría de ver el sol [...] es deber nuestro ilustrar a la opinión: que no hemos adquirido nuestros conocimientos para uso privado, sino que nos debemos a nuestros semejantes y principalmente a nuestros compatriotas*³², escribia el mateix arquitecte un any abans de guanyar el concurs per desenvolupar el seu planejament de ciutat-jardí al nord de l'Hospitalet.

Però com hem dit, el projecte va quedar en paper mullat pocs anys més tard, entre altres perquè la visió de l'arquitecte diferia de la dels propietaris, que volien maximitzar l'edificació i titllaven de "filigranes"³³ els espais lliures i comunitaris pensats per Puig Gairalt a les mançanes. Només en van quedar els termes vegetals que encara donen nom als seus carrers, com ara Florida, Mimoses, Llorer, Garrofers, Clavells o Abedul, entre altres. Una altra herència d'aquell projecte de Puig Gairalt és l'estretor d'uns carrers que l'arquitecte havia dissenyat per ubicar-hi cases petites, i no blocs de pisos, com va acabar passant a partir dels anys 50.

Un altre dels obstacles que va experimentar el creixement urbanístic local van ser les pèrdues de territori que l'Hospitalet va patir els anys 1920 i 1933, les quals van impedir un desenvolupament urbà més racional. Ho ex-

32. *El Constructor*, gener del 1925, p.41.

33. SÁNCHEZ, Alberto (2017); *La Florida de Hospitalet de Llobregat, Barcelona: lo que el caos oculta. Morfología urbana de un barrio marginal* (tesi doctoral), Universitat de Barcelona, p.63.

Fotografia del 2012 d'una de les casetes del nucli conegut com La Granota. Tot i que ara és de la Florida, va aparèixer durant la dècada de 1920 com un apèndix de Collblanc.

*Aquesta illa va ser enderrocada poc després de fer-se la fotografia /
CELH AF 0533 Granota /
a. d. Manuel Domínguez López*

42

plica de manera detallada Jesús Vila en el seu *Quan l'Hospitalet va perdre la platja. Espoliació, impunitat i negoci: un segle de la segregació de la Marina*, en el qual rememora com un 12 de maig del 1920 la ciutat va perdre el 50% del seu territori meridional, que tenia sortida al mar, en benefici de Barcelona, que hi volia fer un Port Franc que mai arribaria a bon port. Tretze anys més tard, la capital catalana executaria una nova destrallada, en espoliar 50 hectàrees del nord del municipi per completar l'ampliació de l'avinguda Diagonal. Per la primera confiscació de terreny, el Cap i Casal va pagar 85.000 pessetes a l'Hospitalet, mentre que per la segona mossegada la compensació va ser poder gaudir del servei de bombers de la capital. Hi ha qui compara aquesta compra amb la de Manhattan als indis. I no hi va mal encaminat, no.